

Recenzja pracy doktorskiej mgr Aleksandry Pawłowskiej

Pt.: „Dekompozycja dochodów gospodarstw rolnych przy wykorzystaniu metody kontrfaktycznej”

1. Podstawa prawna

Podstawą prawną przygotowanej recenzji była uchwała Rady Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie – pismo Pełnomocnika Rektora ds. Kolegium Analiz Ekonomicznych z dnia 2 października 2019 roku oraz przepisy wynikające z *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.), w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

2. Ogólna charakterystyka pracy

Przedłożona do recenzji praca doktorska została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Włodzimierza Rembisza oraz dr Agaty Sielskiej (promotor pomocniczy) w Kolegium Analiz Ekonomicznych w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Rozprawa doktorska Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej zasługuje na wysoką ocenę. W uzasadnieniu tego poglądu przedstawiam trzy argumenty:

1. Jest to dzieło profesjonalne operujące metodologią badań naukowych, w tym biegłą metodyką badań dochodów rolnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tej części związanej z uzyskiwaniem renty ekonomicznej i renty politycznej. Autorka dzięki bardzo dobrej znajomości literatury przedmiotu oraz własnych doświadczeniach w pracy badawczej w sposób selektywny i twórczy konstruuje aparat metodologiczny. Składają się na to: 1. konsekwentnie stosowana metoda dedukcji z elementami redukcji, 2. Imponujący zasób materiałów źródłowych, 3. Trafnie dobrane metody szczegółowe prezentacji danych, jak:

- Metody ważenia jednostek odwrotnością prawdopodobieństwa poddania oddziaływaniu (*ang. propensity score*), opartej na podejściu kontrfaktycznym. Metoda ta, bazując na kontrolowanych eksperymentach randomizowanych, pozwoliła na wyodrębnienie w dochodach producentów rolnych efektu związanego z poprawą relacji czynnikowych w gospodarstwie (renty ekonomicznej) oraz efektu związanego z działaniem czynnika instytucjonalnego – polityką rolną (renty politycznej). Wybór tej metody do badań takiego typu zasługuje na pochwałę, ponieważ uznawana jest ona za dobrą metodę badawczą wyznaczającą pewien standard nauki.
 - Pomiaru efektów dochodowych związanych z poprawą efektywności wytwarzania oraz polityką rolną dokonano na czterech poziomach, a więc ogółu analizowanych gospodarstw rolnych oraz w podziale na ich lokalizację, wielkość ekonomiczną i specjalizację.
2. Jest to dzieło integrujące myśl teoretyczną z efektywną analizą materiałów empirycznych. Autorka w stopniu wyróżniającym opanowała umiejętność formułowania celu głównego i częściowych, weryfikowania hipotez badawczych, co pozwala jej wiązać badania z nowoczesną analizą empiryczną. W pierwszym rozdziale przedstawia uwarunkowania zmian dochodów w gospodarstwach rolnych, opisując gospodarstwo rolne jako producenta rolnego, kwestie dochodów jako maksymalizację funkcji celu producenta rolnego oraz koncepcje renty ekonomicznej i politycznej. W kolejnej części pracy opisuje szczegółowe statystyczne metody badania przyczynowości i zbiór danych Polski FADN oraz dokonuje weryfikacji założeń modelu. W ostatniej części pracy dokonała estymacji renty ekonomicznej i politycznej za pomocą podejścia kontrfaktycznego. Badanie to pozwoliło autorce z wielkim sukcesem zweryfikować postawione hipotezy badawcze na czterech poziomach: dla całej próby Polski FADN oraz w podziale gospodarstw według makroregionów, klas wielkości ekonomicznej oraz typów specjalizacji. Zastosowanie metody ważenia odwrotnością prawdopodobieństwa, po spełnieniu wymaganych założeń, umożliwiło pomiar efektów dochodowych związanych z osiąganiem renty ekonomicznej i renty politycznej, którego dokonano zarówno w ujęciu nominalnym, jak i realnym. Uważam to za oryginalne osiągnięcie badawcze i wkład autorki w badania dotyczące dochodów rolniczych oraz uzyskiwania renty ekonomicznej i renty politycznej przez producentów rolnych. Problem ten wydaje się bardzo ważny, ponieważ sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych w porównaniu do ludności spoza sektora rolnego jest zazwyczaj

gorsza. Problem dysparytetu dochodów w polskim sektorze rolnym, skłania do tego, aby zwrócić uwagę właśnie na te dwa czynniki katalizujące zmiany tych dochodów, czyli poprawę efektywności produkcji i politykę rolną. Autorce doskonale udało się wypełnić lukę badawczą w zakresie problemu mechanizmu podejmowania decyzji przez producentów rolnych i tym samym źródeł kształtowania się ich dochodów.

3. Jest to dzieło napisane jasnym, logicznym i oszczędnym językiem, pozbawionym wszelkiego pustostłowa. Przejawia się to w czytelnej koncepcji metodyczno-teoretycznej, jak też w efektywnej analizie empirycznej. Wyniki badań, które uznaję za istotne zarówno w sensie teoretycznym, jak i aplikacyjnym, są zrozumiałe i stosunkowo łatwo przyswajalne przez czytelnika, co pozwala docenić ich wartość naukową i praktyczną.

3. Cele i hipotezy badawcze

Przechodząc do szczegółowego uzasadnienia przedstawionej wyżej oceny, stwierdzam, iż w głównej mierze wpłynęła na nią merytoryczna zawartość rozprawy. Deklarowanym celem głównym rozprawy jest zbadanie wpływu poprawy technik wytwarzania w gospodarstwie, a więc wzrostu efektywności produkcji (wydajności pracy) oraz mechanizmów polityki rolnej na dochody gospodarstw rolnych, co wiąże się z osiągnięciem przez producentów rolnych odpowiednio renty ekonomicznej i renty politycznej. Dla realizacji celu głównego sformułowano dwa cele cząstkowe:

- dyskusja na gruncie klasycznej teorii mikroekonomii mechanizmów powstawania renty ekonomicznej i renty politycznej u producentów rolnych,
- oszacowanie przeciętnych wartości renty ekonomicznej i politycznej dla polskich producentów rolnych przy zastosowaniu metod statystycznych służących do badania związków przyczynowo-skutkowych.

Problemy badawcze, które podjęte zostały w przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej są istotne z punktu widzenia nauk ekonomicznych i zostały jasno określone. Autorka precyzyjnie i logicznie zaplanowała kolejne etapy postępowania badawczego, a przyjęta metodyka i konstrukcja pracy doktorskiej służą weryfikacji postawionych w pracy tez i hipotez badawczych. Zakres podjętej problematyki badawczej stanowił podstawę do postawienia **tezy głównej**, w myśl której: **przyrost dochodów gospodarstw rolnych w Polsce uwarunkowany jest poprawą wydajności czynnika pracy oraz interwencjonizmem w**

ramach polityki rolnej. Do potwierdzenia tezy głównej sformułowano i zweryfikowano cztery hipotezy:

Hipoteza 1: Poprawa wydajności czynnika pracy wsparta działaniem instrumentów polityki rolnej dodatnio wpływa na wzrost dochodów producentów rolnych w Polsce.

Hipoteza 2: Wsparcie w ramach polityki rolnej przekłada się na wzrost dochodów producentów rolnych w Polsce.

Hipoteza 3: Poprawa wydajności czynnika pracy odzwierciedla się we wzroście dochodów producentów rolnych w Polsce.

Hipoteza 4: Interwencjonizm w ramach polityki rolnej osłabia presję na poprawę wydajności czynnika pracy wśród producentów rolnych w Polsce.

Cel pracy, jak i sformułowane hipotezy badawcze, zostały zweryfikowane przy wykorzystaniu zastosowanych w pracy doktorskiej odpowiednich metod badawczych. W części teoretycznej Autorka posłużyła się metodą opisową i porównawczą w oparciu o wnikliwą analizę zarówno krajowej, jak i zagranicznej literatury przedmiotu. Przegląd ten pozwolił Autorce przedstawić zagadnienia związane z problematyką dochodów w sektorze rolnym oraz koncepcję renty ekonomicznej i politycznej. Zakres cytowanej literatury jest wystarczający, a dokonany przegląd interdyscyplinarny. Jest to bibliografia dobrze zintegrowana z celami rozprawy.

W analizie teoretyczno-empirycznej Autorka wykorzystwała unikatowe dane jednostkowe dotyczące sytuacji ekonomiczno-finansowej polskich gospodarstw rolnych pochodzące z Sieci Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolnych, czyli Polski FADN (*ang. Farm Accountancy Data Network*). W pracy przedmiotem analizy były pojedyncze gospodarstwa towarowe w Polsce, objęte systemem FADN. Zakres czasowy przeprowadzonych badań w dysertacji obejmował lata 2008-2015, a więc okres funkcjonowania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W części empirycznej pracy wykorzystano zaawansowane metody statystyczne. Zastosowano metodę ważenia jednostek odwrotnością prawdopodobieństwa poddania oddziaływaniu (*ang. propensity score*), która jest szczególnym przypadkiem podejścia kontrfaktycznego. Pozwoliło to na wyodrębnianie grupy eksperymentalnej i kontrolnej. Podstawową zaletą *propensity score* w porównaniu do wielowymiarowego doboru grupy kontrolnej jest możliwość redukcji złożoności informacyjnej zawartych w zestawie zmiennych, obserwowalnych cech do jedynie jednej liczby. Z uwagi na specyfikę konstrukcji grupy eksperymentalnej i kontrolnej, oszacowanie przeciętnej wartości renty ekonomicznej i politycznej możliwe było do

przeprowadzenia jedynie oddzielnie dla każdego roku. W związku z tym nie było możliwości zbudowania panelu gospodarstw rolnych i obserwacji tych samych gospodarstw w całym analizowanym okresie.

Zdaniem recenzenta metodyczna część pracy została właściwie opracowana. W części teoretycznej, Autorka wykorzystała bogaty zbiór literatury przedmiotu, krajowej i zagranicznej, co podnosi wartość tej części pracy doktorskiej. Badana problematyka została dobrze umiejscowiona w teorii ekonomii. W części empirycznej autorka poprawnie dobrała metody badawcze. Należy wskazać na bardzo duży nakład pracy i szeroki zakres przeprowadzonej analizy oraz fakt, iż metoda zastosowana w pracy nie jest często wykorzystywana w analizach tego typu. Pomysł na wykorzystanie tej metody do badania pozwalającego ocenić przyrost dochodów gospodarstw rolnych w Polsce w zależności od poziomu wydajności pracy oraz interwencjonizmu polityki rolnej należy uznać za bardzo interesujący oraz nowatorski.

4. Tematyka i struktura pracy

Wybór tematu pracy należy uznać za uzasadniony i właściwy. Tytuł dysertacji sformułowano poprawnie, co wskazuje na właściwą jej strukturę oraz operacjonalizację badań empirycznych. Opracowanie to wpisuje się w nurt badań ekonomicznych oraz posiada potencjałe walory aplikacyjne związane z działaniami podejmowanymi w ramach polityki dochodowej, w tym również polityki rolnej oraz możliwością podniesienia efektywności wydatków publicznych.

Praca doktorska Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej liczy łącznie 374 strony. Całość rozprawy składa się z czterech rozdziałów, nienumerowanych części wstępnych pracy (wprowadzenie, uzasadnienie wyboru problemu badawczego, cel pracy, teza i hipotezy badawcze, materiał i metoda oraz struktura pracy), podsumowania, bibliografii oraz spisu tabel i rysunków. Do pracy została dołączona płyta z wynikami weryfikacji modeli skonstruowanych dla gospodarstw rolnych w podziale na regiony, klasy wielkości ekonomicznej i typy rolnicze. Zasadnicza część pracy została uzupełniona bardzo dużą ilością rysunków (178) i tabelami (99). Praca jest bardzo dobrze udokumentowana i oparta na analizie licznych pozycji literatury przedmiotu, zarówno polskich, jak i zagranicznych autorów. Łącznie wykorzystano ponad 160 pozycji bibliograficznych. Przy przygotowywaniu pracy do druku, należałoby zastanowić się czy nie warto byłoby podzielić bibliografię na pozycje zwarte, artykuły naukowe w czasopiśmie, materiały statystyczne, bazy danych, strony internetowe itp.

Przechodząc do oceny poszczególnych części i rozdziałów rozprawy pragnę podkreślić ich wysoką zwartość i współzależność, co wyrażane jest zasadą logicznego wynikania

następnika z poprzednika. W strukturze dysertacji można wyróżnić trzy zasadnicze części: metodyczną, teoretyczną i empiryczną.

Wprowadzenie recenzowanej pracy doktorskiej zawiera przede wszystkim przesłanki podjęcia tematu przez Autorkę. W tej części pracy autorka postawiła bardzo ważne pytanie, czy racjonalnie postępujący producent rolny będzie bardziej zorientowany na korzyści dochodowe wynikające z uwarunkowań instytucjonalnych, czy na korzyści wynikające z poprawy efektywności produkcji? W kolejnej części wprowadzenia wskazano także cel główny oraz zaprezentowano działania jakie Autorka zamierza podjąć, aby zrealizować cel główny. Po wprowadzeniu przedstawione zostały teza i hipotezy badawcze; krótko opisano materiał i metody oraz strukturę pracy.

Rozdział pierwszy, teoretyczny, charakteryzuje zachowania gospodarstw rolnych, wychodząc od paradygmatu efektywnościowego jako centralnego punktu rozumowania. W rozdziale tym przedstawiono definicję i opis formalny gospodarstwa rolnego jako producenta rolnego. Wskazano, że podstawowym zadaniem gospodarstw rolnych powinna być produkcja, a więc każda działalność, która tworzy obecną i przyszłą użyteczność. W tej części pracy przedstawiono interesujące założenia dotyczące trójczynnikowej funkcji produkcji w gospodarstwach rolnych. Scharakteryzowano w sposób przejrzysty wszystkie postulaty, które musi spełniać taka funkcja. Dokonano także charakterystyki założeń dotyczących kosztów produkcji, które ponosi producent rolny w ramach prowadzonej działalności produkcyjnej. Szkoda, że Autorka w miejscu opisu np. funkcji produkcji (str. 25) czy kosztów produkcji (str. 27), nie zamieściła wykresów obrazujących opisywane zależności. W celu sformułowania podstawowych źródeł dochodów, decyzje podejmowane przez gospodarstwa rolne odniesiono w szczególności do klasycznego modelu producenta. Pozwoliło to Autorce wyodrębnić dwa istotne czynniki dochodotwórcze: pierwszy związany z efektywnością gospodarowania, przede wszystkim z wydajnością czynnika pracy oraz drugi, wynikający z otoczenia instytucjonalnego i odnoszący się do polityki rolnej. W końcowej części tego rozdziału Autorka przedstawiła koncepcję renty ekonomicznej i politycznej, gdzie starała się w interesujący sposób przedstawić podstawowe założenia i relacje pomiędzy opisywanymi rentami. W konkluzji wskazano, że relacja między obiema rentami winna mieć charakter substytucyjny, związany z efektem „wypierania” renty ekonomicznej przez rentę polityczną. Autorka słusznie wskazała, że dopłaty i wszelka pomoc w ramach polityki rolnej nie mogą być głównym źródłem dochodów czy podstawowym czynnikiem kreującym dochody. Transfery powinny mieć jedynie charakter uzupełniający czy korygujący

W rozdziale drugim przedstawiono zarys metody ważenia odwrotnością prawdopodobieństwa poddania oddziaływania, a więc podejścia opartego na analizie *propensity score*, wykorzystanego do kwantyfikacji przeciętnej wartości renty ekonomicznej i renty politycznej osiągananej przez producentów rolnych na poziomie pojedynczego gospodarstwa rolnego. Przedstawiono istotę podejścia kontrfaktycznego, ze szczególnym uwzględnieniem towarzyszących tej metodzie założeń oraz możliwości ich weryfikacji. W tej części pracy sprecyzowano sposób wykorzystania metody ważenia odwrotnością prawdopodobieństwa na potrzeby analiz dokonanych w niniejszej rozprawie. Weryfikację założeń analizy *propensity score*, a więc oceny zbalansowania grupy eksperymentalnej i kontrolnej, dokonano zarówno dla wartości średnich, jak i rozkładów poszczególnych charakterystyk. Tę część pracy oceniam bardzo wysoko, ze względu na proste i przejrzyste przedstawienie informacji i szczegółowy opis kolejnych etapów metody wykorzystanej w pracy doktorskiej.

W kolejnym rozdziale autorka przedstawiła charakterystykę modelu stanowiącego podstawę oszacowania renty ekonomicznej i politycznej, wraz z materiałem empirycznym. Przedstawiono szczegółowy opis bazy danych Polski FADN, czyli Sieci Danych Gospodarstw Rolnych. Wskazano na unikalność informacji pochodzących z tej bazy, ponieważ występują tutaj dane opisujące sytuację ekonomiczno-finansową gospodarstw rolnych, które zaliczane są do grupy danych wrażliwych. Można zastanowić się, czy opisu tego nie przenieść do początkowej części pracy, gdzie opisano materiały źródłowe wykorzystane do przeprowadzanych analiz w pracy. W tej części dysertacji pozostawić tylko te kwestie związane z estymacją *propensity score*. Kluczową treścią tego podrozdziału byłby opis zmiennych wykorzystanych do weryfikacji postawionych hipotez (tabela 7, str. 78-81), co można wskazać bezpośrednio w tytule podrozdziału. Można wtedy podzielić przedmiotową tabelę na kilka mniejszych w celu uniknięcia drukowania jednej tabeli na kilku stronach, co znaczenie utrudnia odbiór informacji w niej zawartych. W tym rozdziale autorka przedstawiła również weryfikację założeń modelu. Wyznaczyła efekt oddziaływania, a więc przeciętne wartości renty ekonomicznej i renty politycznej, w oparciu o wartość *propensity score*. Możliwe było to jedynie w przypadku zapewnienia zbilansowania grupy eksperymentalnej i kontrolnej pod względem obserwowalnych charakterystyk. Ze względu na wielość oszacowanych modeli, dokonano tutaj tylko weryfikacji modeli oszacowanych dla całej próby gospodarstw rolnych, a pozostałe wyniki w podziale na regiony, klasy wielkości ekonomicznej i typy rolnicze zawarto na nośniku elektronicznym dołączonym do rozprawy. Autorka w dalszej części tego podrozdziału zweryfikowała wszystkie hipotezy dla każdego roku osobno. Weryfikacja tych

założeń pozwoliła na sformułowanie wniosków w oparciu o zastosowane podejście. Pragnę podkreślić wysoką wartość merytoryczną tej części analizy. Jednak warto zastanowić się czy na końcu weryfikacji danej hipotezy w badanych latach, nie warto byłoby przedstawić klika zdań porównania wyników w badanym okresie.

Zamieszczone w pierwszych trzech rozdziałach rozważania i konkluzje weryfikuje oraz rozwija rozdział czwarty, który uznaję za wyróżniający w rozprawie ze względu na unikatowość i oryginalność. Przedstawione w tym rozdziale wyniki przeprowadzonych badań stanowią oryginalny wkład w problem renty ekonomicznej i renty politycznej dla polskich producentów rolnych. W literaturze występują badania zawierające kwantyfikację obu rent, jednak oszacowania dokonywane były na poziomie zagregowanym dla zbioru producentów rolnych. W niniejszej rozprawie autorka zaproponowała nowe podejście do kwestii pomiaru rent ekonomicznych i rent politycznych, przy wykorzystaniu metod mikroekonometrycznych, co należy uznać za wyróżniające. Weryfikacji postawionych hipotez badawczych dokonano na czterech poziomach: dla całej próby polskiego FADN oraz w podziale gospodarstw według mikroregionów, klas wielkości ekonomicznej oraz typów specjalizacji. W pracy przedstawiono bardzo szczegółowy i wyczerpujący opis badań, które odnosiły się do przyjętych na wstępie hipotez badawczych. Autorka wskazała, że ze względu na restrykcyjne warunki doboru jednostek do badania, w szczególności do grupy porównawczej, nie było możliwe utworzenie panelu gospodarstw dla analizowanego okresu, a więc konstrukcji grupy eksperymentalnej i kontrolnej oraz pomiaru efektu oddziaływania dokonywano oddzielnie dla każdego roku. Utrudniało to wprawdzie odbiór przedstawianych wyników badań, ale pragnę zaznaczyć, że nie umniejsza to wartości merytorycznej prezentowanych analiz.

Rozprawę kończy podsumowanie oraz dyskusja uzyskanych wyników w świetle przeprowadzonego przeglądu literatury. Autorka ustosunkowała się do postawionych wcześniej hipotez badawczych i w sposób syntetyczny zaprezentowała wyniki badań. Przeprowadzone badania pozwoliły na pozytywne zweryfikowanie pierwszej, drugiej i trzeciej hipotezy badawczej. Gospodarstwa rolne, które poprawiły relacje produktywnościowe (inaczej wydajność pracy) w gospodarstwie, przy jednoczesnym wsparciu przez instrumenty polityki rolnej osiągnęły dodatnią rentę ekonomiczną i polityczną, rozpatrywaną łącznie. Z kolei gospodarstwa rolne, które otrzymały tylko wsparcie przyznawane w ramach funkcjonujących w sektorze rolnym mechanizmów interwencjonizmu osiągnęły przeciętnie istotną, dodatnią rentę polityczną. Podobnie producenci rolni poprawiający techniki wytwarzania w gospodarstwie, co utożsamiane było ze wzrostem wydajności pracy, osiągnęli przeciętnie istotną, dodatnią rentę ekonomiczną. Natomiast czwarta postawiona hipoteza, pełniąca funkcję

uzupełniająca dla pozostałych hipotez, została zweryfikowana negatywnie, co wynikało przede wszystkim z braku ciągłego dla całego okresu zachodzenia efektu wypierania renty ekonomicznej przez rentę polityczną. Wprawdzie w niektórych przypadkach taki efekt zachodził dla poziomu dochodów, ale już dla ich przyrostów nie występował. Należy zwrócić uwagę, że niektóre wnioski weryfikujące hipotezy przedstawione w podsumowaniu, są nieraz powtórzeniem konkluzji zamieszczonych po każdej części pracy, gdzie weryfikacji poddawano wszystkie hipotezy. Oczywiście nie umniejsza to merytorycznej oceny pracy, jednak przy przygotowywaniu pracy do druku należałoby zastanowić się czy w podsumowaniu rozprawy nie zaprezentować dodatkowo numeratywnie podanych wniosków, które będą klasyczną syntezą syntez cząstkowych, przedstawionych w poszczególnych rozdziałach pracy. Warto byłoby również spróbować w tej części pracy odpowiedzieć na pytanie postawione we wprowadzeniu o racjonalnie postępującym producencie rolnym, czy powinien być bardziej zorientowany na korzyści dochodowe wynikające z uwarunkowań instytucjonalnych, czy na korzyści wynikające z poprawy efektywności produkcji.

Problematyka dochodów rolniczych podjęta w pracy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej, ze względu na utrzymujący się dysparytet między ludnością rolniczą i nierolniczą, stanowi bardzo ważny problem badawczy, podnoszony w kontekście konkurencyjności sektora rolnego. Głównymi przyczynami jest niższa wydajność pracy w sektorze rolnym oraz rosnąca relacja tempa wzrostu cen czynników wytwórczych do cen produktów rolnych. W konsekwencji przekłada się to na decyzje producenta rolnego zarówno w aspekcie akumulowania i inwestowania w rozwój gospodarstwa rolnego, jak i konsumpcji dóbr oraz usług przez związane z nim gospodarstwo domowe. Badania i wnioski przedstawione w pracy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej doskonale wpisują się w tę problematykę co zasługuje na duże wyróżnienie.

5. Ocena strony formalnej pracy

Strona formalna recenzowanej rozprawy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń. Dysertacja napisana jest jasnym i zrozumiałym językiem, a autorka posługuje się sprawnie fachową terminologią. Przygotowując pracę do druku, należy tylko zastanowić się czy w części pracy, gdzie opisywany jest FADN, pisać z małej litery polskiego FADN, czy z dużej - Polski FADN. Praca jest poprawnie zredagowana, a technika jej pisania jest również poprawna. Liczne formy graficznej i tabelarycznej prezentacji danych znajdujące się w pracy zostały wykonane bardzo starannie. W dużym stopniu przyczynia się to do jeszcze lepszego zrozumienia

przedstawionych treści. Zaprezentowana w pracy doktorskiej analiza i wnioski są czytelne oraz logiczne. Praca pani mgr Aleksandry Pawłowskiej posiada odpowiedni poziom formalny.

6. Wnioski końcowe

W przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej pt: „*Dekompozycja dochodów gospodarstw rolnych przy wykorzystaniu metody kontrfaktycznej*” podjęto ważny i aktualny z punktu widzenia badawczego temat. Badania przedstawione w pracy miały na celu zbadanie wpływu poprawy technik wytwarzania w gospodarstwie, a więc wzrostu efektywności produkcji, mierzonej jako wzrost wydajności pracy, oraz mechanizmów polityki rolnej na dochody producentów rolnych. Ma to istotny wpływ na osiąganie przez producentów rolnych odpowiednio rent ekonomicznych i rent politycznych. Do podstawowych walorów recenzowanej pracy doktorskiej zaliczyć można kompleksowość i wielowymiarowość zaprezentowanego ujęcia problemu. W wyniku przeprowadzonych w pracy analiz zaproponowano nowatorskie rozwiązanie problemu naukowego ustalając, czy przyrost dochodów gospodarstw rolnych w Polsce uwarunkowany jest poprawą wydajności czynnika pracy oraz interwencjonizmem w ramach polityki rolnej. Autorka wykazała się również dobrą wiedzą teoretyczną z zakresu dyscypliny naukowej, w której mieści się rozprawa (ekonomia i finanse) oraz posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Praca doktorska Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej posiada wysoką wartość poznawczą, metodologiczną i edukacyjną. Praca, którą mam przyjemność recenzować zasługuje na wyróżniającą notę. Doktorantka przedstawiła dojrzałą naukowo dysertację, o dużym stopniu oryginalności podjętego problemu naukowego. Udowodniła w niej zdolność do samodzielnego formułowania i rozwiązywania ważnych problemów. Pani mgr Aleksandra Pawłowska posiada znakomity warsztat badawczy, charakteryzujący się przejrzystością, logiką i konsekwencją. Recenzowaną pracę doktorską oceniam jako przedsięwzięcie bardzo ambitne, wychodzące naprzeciw bieżącym potrzebom polityki gospodarczej, umiejętnie łączące wątek teoretyczny z analizą empiryczną. Złożoność materii, którą przyszło Doktorantce się zajmować, nie stała się przeszkodą w realizacji tego trudnego tematu. Przeciwnie, autorka odnosiła sukces, co pozwala mi postawić wniosek o uznanie pracy doktorskiej **Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej za wyróżniającą się**. Z całym też przekonaniem uważam pracę doktorską Pani mgr Aleksandry Pawłowskiej za w pełni spełniającą warunki stawiane pracom doktorskim określone w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku (Dz.U. nr 65, poz.595 z późn.zm.) i może ona stanowić podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Konkludując stwierdzam, iż biorąc pod uwagę wartość naukową dysertacji, w tym nowatorstwo przyjętego podejścia badawczego, oraz fakt, że spełnia ona wszystkie wymogi merytoryczne i formalne stawiane pracom tego rodzaju, **wnioskuje o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony** w Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

Poznań, 21.11.2019 rok

*Aldona Mrówczyńska —
Kamińska*